

Nyáry Gábor (Budapest):

Az altöttingi országgyűlés és zárandoklat. A Magyar Szabadság Mozgalom és az 1947-es altöttingi esemé- nyek története

„Az országgyűlés tagjai nem akartak egyebet, mint megőrizni a független magyar állameszmét, a magyar alkotmányosság, a magyar szuverenitás elvét, gondolatát és erkölcsi tartalmát, hogy mindezt egy jobb jövőre átmentse, annak töretlen folytonosságát fenntartsa és az abban rejlő erőit tisztán adhassa át a magyar népnek, minden fenntartás és haladék nélkül, mihelyt szabad országban, szabad népként veheti át tőle.”

(Az altöttingi országgyűlés résztvevőinek nyilatkozata)⁶²

A menekült magyarok történetét vizsgálva kiemelendők az 1947-es altöttingi események. A Szent István ünnepén megrendezett zárandoklat és országgyűlés nem csupán politikailag fontos, hanem a DP-kre⁶³ mért hatása miatt. A hazájukat elhagyni kényszerült magyarok a második világháború után először gyűltek össze egy tömegrendezvényen, amelyen megtudhatták, hogy nincsenek egyedül, lelki és szellemi támogatásra számíthatnak honfitársaiktól, volt képviselőik pedig még mindig törődnek velük.

⁶² *Az altöttingi zárandoklat 1947. augusztus 20.* Szerk.: KÓTAI Zoltán. München, Herder-Druck, 1948. 4. (A továbbiakban KÓTAI, 1947.); FARKAS Ferenc: *Az altöttingi országgyűlés.* München, Mikes, 1969. 26. (A továbbiakban FARKAS, 1969.)

⁶³ Displaced Person: menekült személy, azok a személyek kapták ezt a státuszt, akik a II. világháború után koncentrációs- vagy munkatáborból szabadultak, illetve a háború miatt kénytelenek voltak elhagyni hazájukat.

Jelen dolgozatomban az altöttingi országgyűlés és a zarándoklat eseményeit szeretném felvázolni a rendelkezésre álló források alapján, valamint megvizsgálni, hogy melyek voltak azok a célok, amelyeket a rendezvények résztvevői el szerettek volna érni és ezek milyen mértékben valósultak meg. Külön bemutatásra kerül, hogy a fő szervező, a *Magyar Szabadság Mozgalom*, milyen pozícióra tett szert az emigráns magyarok körében, és milyen hatása volt a „csonka országgyűlésnek” a menekültek életére.

A dolgozat alapját egyrészt az altöttingi események résztvevőinek visszaemlékezései adják, amelyek jelentős információkkal szolgálnak, de értelemszerűen szerzőik elfogultak voltak. Az események részletes ismertetéséhez és pontosabb megítéléséhez fontos segítséget nyújtanak a *Müncheni Magyar Katolikus Misszió Irattárának* és németországi irattárak Magyarországon ez idáig nem ismert dokumentumai, amelyek Funke Attila hathatós közreműködése nélkül nem állnának a kutató rendelkezésére.

I. A második világháború után „Nyugaton” tartózkodó magyarok száma

A második világháború utolsó szakaszában, 1944 augusztusának végén a Szovjetunió Vörös Hadserege átlépte a második bécsi döntés által megállapított magyar határt, így az ország hadszínterré vált. Ezzel egy időben megkezdődött a lakosság tömeges nyugatra menekülése. Szálasi Ferenc hatalomra jutása után emellett megindult a szervezett kitelepítés is.

Amikor 1945. május 8-án Európában véget ért a háború, hozzávetőlegesen 800.000–1.000.000 magyar állampolgár tartózkodott az ország határain kívül, döntő többségben az egykori Harmadik Birodalom területén. Voltak, akik a szovjet katonák elől menekültek, voltak, akik az esetleges felelősségre vonás elől, voltak, akiket a nyilasok telepítettek ki és voltak azok a katonák és leventék, akiket szolgálat közben ért idegen földön a háború vége.

Igen nehéz megállapítani az összeomló Harmadik Birodalom területén tartózkodó magyarság lélekszámát. 1944 novemberében a Szálasi-kormány nevében Feketehalmy-Czeydner Ferenc vezérezredes megállapodást kötött a német kormánnyal, miszerint az új magyar egységek Németországban kerülnek felállításra. 1944 karácsonyán a *Honvédelmi Minisztérium* vitéz Major Jenő vezérezredest nevezte ki a Németországban lévő alakulatok számbavételére. Az ő adatai szerint 100.000 főt telepítettek át 1945. január végéig. 1945 márciusának végén, ahogy a szovjet hadsereg közeledett a nyugati országhatárhoz, a szervezett áttelepülés szervezetlen meneküléssé fajult.⁶⁴

Tovább növelte a német területekre kitelepítettek létszámát, hogy egy 1944. október 16. utáni rendelet értelmében a honvédség tisztjeitől – alezredestől felfelé – megkövetelték, hogy az ország kiürítése esetén családtagjaikat is magukkal kell vinniük. Ezek szervezeten, úgynevezett családi csoportokban követték a csapatokat.⁶⁵ A nyilasok úgy gondolták, hogy fordulat következik be a háború menetében, de addig is megőrizve az anyagi és személyi javakat, jobb, ha ezeket

⁶⁴ STARK Tamás: *Magyarország második világháborús embervesztesége*. Budapest, MTA – Történettudományi Intézet, 1989. 49.

⁶⁵ GOSZTONYI Péter: *A Magyar Honvédség a második világháborúban*. Budapest, Európa, 1992. 278.

a frontvonal mögött összpontosítják. A kitelepítettek ezzel szemben viszonylag reálisan látták helyzetüket, nem a csodafegyverekbe vetett hit, hanem a kényszer és a szovjet hadseregtől való félelem hatására engedelmessé váltak a kiürítési parancsoknak.⁶⁶

Összesített eredményekre csak becslések vannak. Borbándi Gyula szerint a menekültek száma meghaladta az 1.000.000 főt, akik között hadifoglyok, fegyveres hatóságok emberei, szovjetek elöl menekülők, németek által elhurcoltak és kitelepítettek is voltak.⁶⁷ Szerencsés Károly történész 500.000 emberről ír.⁶⁸ A legrészletesebb leírást vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc⁶⁹ adja, akit a nyilas hatalomátvétel után kitelepítési kormánybiztosnak neveztek ki. Farkas összességében 800.000 főben⁷⁰ adja meg az egykori Harmadik Birodalom területén lévő magyarok lélekszámát. A csoport összetétele az alábbiak szerint alakult: 100.000 katona, 150.000 levante, 300.000 polgári személy (köztük 40.000 nyilas), 250.000 népi német.⁷¹ A háború után a *Honvédelmi Minisztérium* béke előkészítő anyaga 580.000 főben adta meg a Németországba kitelepült és ott fogásba esettek számát.

II. Kisbarnaki Farkas Ferenc tevékenysége, és a Magyar Szabadság Mozgalom megalapítása

A *Honvédelmi Minisztérium* 1945. március 28-án kapott parancsot a Kőszeg – Sopron – Szombathely háromszög kiürítésére és a nyugati irányban történő visszavonulásra. Több alakulat Alsó-Bajorországba került, a minisztérium új központja a metteni bencés kolostor lett. Vargyassy Gyula altábornagy, mint rangidős, az amerikaiakkal történő tárgyalásokra egy bizottságot hozott létre, amelynek tagjai a következők voltak: Pogány Imre vezérkari ezredes, Hadvály Pál vezérkari őrnagy, Spaeth Gyula volt győri polgármester, dr. Petres Antal orvos, Tasnádi Kovács Ferenc vezérkari őrnagy és Radnóczy Antal vezérkari százados. Kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredes látszott a legalkalmasabbnak a bi-

⁶⁶ BORBÁNDI Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. Hága, Mikes, 2006. 3. (<http://mek.niif.hu/03400/03472/03472.pdf>, 2012. március 14.) (A továbbiakban BORBÁNDI, 2006.)

⁶⁷ *Uo.* 3.

⁶⁸ SZERENCSES Károly: Életfogytiglani emigráció. Kínpad, börtön vagy emigráció. *Rubicon*, XIX. (2008) 2. sz. 12–23. 12.

⁶⁹ Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc (1892–1980) a menekült magyarság körében a legnépszerűbb vezetők közé tartozott. A háború utáni időkben kezdetektől fogva segítette a menekülteket, valamint korábban Horthy bizalmasa és miniszterelnök-jelöltje volt. 1944. október 15-e után a nyilas kormányban is több pozíciót töltött be és ekkor kapta meg vezérezredesi kinevezését, ez rontott hírnevén, és a kormányzóhoz való viszonya is sajátságos volt: tisztelte Horthyt, de mint államfőt, már nem fogadta el. Az 1944. október 15. után játszott szerepe miatt megítélése nem volt egységes a menekültek között sem, és mai napig vitákra ad okot. A *Hadtörténeti Levéltárban* őrzött dokumentumok alapján valószínűsíthető, hogy a rábízott feladatokat kényszerből, illetve a magyarságot segítő szándékkal hajtotta végre, a nyilasokkal nem szimpatizált. Lásd bővebben: BONHARDT Attila: Kisbarnaki Farkas Ferenc és a rendelkezésre álló levéltári dokumentumok. *Hadtörténelmi Közlemények*. CXX. (2007) 1. sz. 203–219. (A továbbiakban BONHARDT, 2007.)

⁷⁰ Farkas összesítésébe nem számolta bele a koncentrációtáborokból szabadult magyar állampolgárokat.

⁷¹ FARKAS, 1969. 12.

zottság vezetésére. A *Magyar Cserkészlet* vezetőjeként, az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus szervezőjeként, a *Ludovika Akadémia* parancsnokaként és nem utolsósorban a Tatárhágónál mutatott harci teljesítményéért⁷² nemzetközi hírnévnek örvendett. Ekkor tábornoki rendelkezési állományban⁷³ tartózkodott Johanneskirchenben. Csak az után mondott igent a felkérésre, hogy – csellel – sikerült Beregfy Károly honvédelmi minisztertől hivatalos kinevezést kapnia. A bizottságba került még Farkas helyetteseként Lengyel Béla nyugállományú altábornagy, korábbi varsói katonai attasé és beosztott vezérkari tisztként Kern Károly vezérkari őrnagy. A deggendorfi katonai erők a megbízottakat, mint a *Honvédelmi Minisztérium Kapitulációs Bizottságát* szállították Revinbe.⁷⁴ Itt Farkas és társai George C. Patton tábornokkal tárgyaltak.⁷⁵

A Patton-nek átnyújtott memorandum tartalmazta a katonák és a menekültek létszámát és elhelyezkedését, valamint Horthy Miklós 1944. október 15-i rádióbeszédének másolatát. A memorandumban kérték továbbá, hogy az amerikai hadsereg gondoskodjon a Szent Koronáról, a Szent Jobbról és a Magyar Nemzeti Bank aranykészletéről, ameddig nincs egy demokratikus vezetés Magyarországon élén.⁷⁶ A bizottság továbbá kérte, hogy a nyugati szövetségesek vegyék figyelembe, hogy a magyar haderő csak a szovjetek ellen harcolt. A javaslatot az amerikai vezetés elutasította,⁷⁷ de Patton és később a republikánus amerikai tisztek támogatták Farkast, aki tőlük várta a nemzetközi elismerést és segítséget.⁷⁸

Farkas pozícióját tovább erősítette, hogy négy másik magyar memorandum is érkezett a nyugati szövetséges parancsnokságokra. Májusban vitéz Szügyi Zoltán⁷⁹ vezérőrnagy, az akkor angol szolgálatban lévő Szent László hadosztály parancsnoka az angol főparancsnokságtól kérte, hogy a menekültek ügyével foglalkozó bizottság élére Farkas Ferenc kerüljön. A június 15-én kelt dokumentumban a Foucarville-i hadifogolytábor 20 tábornoka elismerte, hogy a menekültek vezetésére kisbarnaki Farkas Ferencet kérték fel, valamint javasolta, hogy a hadifoglyokat Passau – Regensburg – München – Landshut területén helyezték el, ahova korábban a tisztek családjai kitelepülni kényszerültek. Október 11-én a neustadti táborban raboskodó 26 magyar tábornok kérte, hogy Farkas Ferenc minél nagyobb részt vállalhasson a magyar menekültek ügyének rendezésében.⁸⁰

Közvetlenül a háború utáni időkből egy olyan kezdeményezés is ismert, amely nem Farkasnak adta volna a vezető pozíciót. Az amerikaiak által kiszaba-

⁷² Lásd bővebben: FARKAS Ferenc: *Tatárhágó visszanéz*. Buenos Aires, Kárpát, 1952.

⁷³ A források eltérőek arra vonatkozóan, hogy Farkast rendelkezési állományba helyezték vagy önként vonult nyugdíjba.

⁷⁴ RADNÓCZY Antal: A magyar katonai emigráció története, 1945–1990. *Hadtörténelmi Közlemények*. CI. (1998) 3. sz. 728–744. 730. (A továbbiakban RADNÓCZY, 1998.)

⁷⁵ FARKAS, 1969. 14–15.

⁷⁶ *Uo.* 14–15.

⁷⁷ RADNÓCZY, 1998. 731.

⁷⁸ Patton tábornok, a szovjetellenes amerikai katonák vezetője, 1945. december 21-én tisztázatlan körülmények között elhunyt egy autóbaleset következtében, így Farkas is elveszítette legfőbb támogatóját.

⁷⁹ Szügyi Zoltánt, miután az angoloknak már nem volt szüksége a Szent László Hadosztály szolgálataira, szovjet követelésre átadták Magyarországnak 1946. március 15-én. Szügyinek az angol hatóságok felkínálták a szökés lehetőségét, de nem élt vele. A népbíróság 1948. február 23-án 10 évi fegyházbüntetésre ítélte, amelyet 1949. november 28-án életfogytiglanra módosított. 1956-ban szabadult, 1957-ben kegyelmet kapott.

⁸⁰ FARKAS, 1969. 16.

dított magyar politikai foglyok június 8-án Zimmernben (Bajorország) kelt levelükben kérték, hogy őket bízzák meg a vezetéssel.⁸¹

Farkast a tárgyalások után – saját kérésére – a Foucarville-i hadifogolytáborba szállították.⁸² Itt Vattay Antal altábornagy kikérdezte az október 15-e utáni tevékenységéről. Farkas válaszában arra hivatkozott, hogy a kiürítési kormánybiztosi címre Beregfy kényszerítette – ez előző hadtestparancsnoki szolgálatához képest lefokozás volt –, a sopronkőhidai perben való szerepéről pedig kifejtette – szintén kinevezték, mert törvény szerint vezérezredesi rangú tisztnek is lennie kellett a bírósági testületben –, hogy ígéretet kapott az ítélet utáni kegyelmi tanács azonnali létrehozásáról.⁸³ 1946. január 17-én szabadult, visszatért családjához Johanneskirchenbe és megkezdte több menekültügyi szervezet kiépítését.⁸⁴

Farkas Ferenc, mint főcserkész alapította meg 1946. április 2-án a *Teleki Pál Cserkész Munkaközösséget*, amely az első hivatalos, a menekült magyarság körében létrejövő szervezet volt.

Azonban fontosabb esemény, hogy szintén Farkas Ferenc vezetésével jött létre 1946. május 17-én Mühltalban a *Magyar Szabadság Mozgalom*,⁸⁵ amelynek megalapítását számos magyar tiszt, politikus és egyházi személy támogatta és – ekkor – a nyugati nagyhatalmak is elismerték. A menekülttáborokban létrejöttek az MSZM helyi szervei, így a mozgalom 1946 végére már 64.000 tagot számlált.⁸⁶ Az MSZM kezdetektől fogva megpróbálta kitölteni azt a közjogi űrt, amely Magyarország (kettős) megszállásával keletkezett.⁸⁷ A legnagyobb támogatást a menekültek körében Farkas Ferenc és szervezete kapta, ennek két fő oka lehet: egyik, hogy hazáját elhagyni kényszerült magyar tömegek többsége a Horthy-korszak konzervatív, nemzeti politikai rendszerét és szellemiségét támogatta, így szimpatizált annak egyik emblemikus alakjával is. Másik, hogy az MSZM volt az első komoly szervezet, amely kísérletet tett a menekültek ügyének felkarolására, így azok közül is többen csatlakozhattak, akik politikai és ideológiai alapon nem teljesen az MSZM oldalán álltak.

III. A Magyar Szabadság Mozgalom működése

Az alakulóban lévő magyar szervezetek közötti ellentéteket már a kezdetektől súlyosbították az amerikai politikai csatározások. Hennyey Gusztávot és a később az Egyesült Államokban létrejött *Magyar Nemzeti Bizottmányt* a kormányon lévő *Demokrata Párt* támogatta. A *Magyar Szabadság Mozgalmat*, amelyhez sokak mellett a még mindig táborokban élő magyarság nagy része csatlakozott, a hadsereg republikánus, a szovjetek ellen keményebb fellépést szorgalmazó vezetői pártolták.⁸⁸

⁸¹ *Uo.* 17.

⁸² BONHARDT, 2007. 213.

⁸³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára K-1709/2, Farkas Ferenc pere, Vattay Antal feljegyzése, 181–183.

⁸⁴ RADNÓCZY, 1998. 731.

⁸⁵ BORBÁNDI, 2006. 18.

⁸⁶ FARKAS, 1969. 18.

⁸⁷ BORBÁNDI, 2006. 18.

⁸⁸ RADNÓCZY, 1998. 733.

A *Magyar Szabadság Mozgalom*, bár nagyrészt katonákból állt, az egész menekült magyarság ügyét kívánta szolgálni. Éppen ezért a szerveződő félben lévő katonai csoportot, amelyből később a *Magyar Harcosok Bajtársi Közössége* létrejött, Farkas is támogatta, valamint ő javasolta, hogy reszneki Zákó András vezérőrnagyot kérjék fel a vezetésre.⁸⁹ Farkas úgy számolt, hogy a rangban alatta lévő, igen tehetségesnek tartott Zákó egy olyan szervezetté alakítja az MHBK-t, amely idővel az MSZM katonai szárnyává fejlődhet. Arra nem számított, hogy Zákó csoportja inkább vetélytárs lesz, mint szövetséges.

Az MSZM 1947-ben létrehozott 60 fős intézőbizottságában minden nagyobb menekülttábor képviselője helyet kapott, és hirdette a jogfolytonosságot, 27 korábbi országgyűlési képviselő is részt vett a munkában – így ennek az intézőbizottságnak a munkája már közvetlenül az altöttingi országgyűlés előzményének is tekinthető. Az alapelv szerint a Mozgalom az „örökéletű magyar eszmét és nemzeti gondolatot” szolgálta, a cél pedig az „igaz magyar érdekek megőrzése és a menekült magyarság szellemi egységének megteremtése” vallási és nemzeti alapon. A célok eléréséhez Bokor Pál vezetésével lapot is alapítottak *Magyar Szabadság* címen, valamint *Magyar Földalapítvány* néven megkezdte működését az a szervezet is, amely a magyar föld néhány porszemét gombjelvény és plakett formájában kívánta terjeszteni, hogy a nemzeti érzés fenntartható legyen a menekültek között. A kezdeményezés a tömeges kivándorlás, az anyagi problémák és az ellenakciók következtében nem teljesedhetett ki.⁹⁰

Az MSZM felvette a kapcsolatot több nemzet menekültügyi szervezetével. Ennek eredménye lett a *Duna Club* létrehozása, amelyben a magyarok kívül szlovák, ukrán, román, szlovén és horvát szervezetek képviselték magukat. A következő célokat tűzték ki maguk elé:

Baráti összejöveteleken és társadalmi értekezések keretében jobban megismerik egymást.

Kulturális, gazdasági és történelmi kérdéseket vitatnak meg.

1. A menekültek problémáit tudományos alapon vizsgálják és felszínen tartják.

2. A *Duna Club* azonban 1946 folyamán csak hat hétig működhetett.⁹¹

A *Duna Club* betiltása miatt 1947-ben csatlakozott az MSZM az *Antibolszevista Nemzetek Blokkjához* (ABN) – egyes adatok szerint 1946-ban⁹² –, amely vitatható lépésnek tekinthető. Az ABN a világháború alatt főleg az ukrán fronton harcolt a szovjetek ellen. De ahhoz, hogy megakadályozzák, hogy a Szovjetunió új megszállóként birtokba vegye a területet, felhasználták a másik megszálló, a Harmadik Birodalom segítségét. Az ABN világháború utáni politikája is további kérdéseket vet fel. Az, hogy semmilyen formában nem ismerte el a Párizs-környéki békéket a legtöbb kelet- és közép-európai menekült szemében vonzó erőként hatott, hiszen ez adta a szovjet megszállás alapjait és határozta meg az országhatárokat. Ezzel a kemény politikával viszont elveszítették a nyugati szövetségesek támogatását és így a reális esélyt is, hogy komoly tevékenységet fejts-

⁸⁹ BORBÁNDI, 2006. 27.

⁹⁰ FARKAS, 1969. 18.

⁹¹ *Uo.* 19–20.

⁹² SOSENKO, Alexander Nicholas: *Eastern European Unity under Russian Communism and the Anti-Bolshevik Bloc of Nations: Conception, Ideology, and Conferences*. Szakdolgozat. Urbana, Illinois, 2010. 15.

senek ki. Az MSZM csatlakozását követően Farkas a szervezet társelnöke és katonai vezetője lett. Az ABN népszerűségét mutatta, hogy baltikumi, Duna-medencei és albán csoportok is tagjai voltak. Az MSZM 1962-ig volt tagja az *Antibolsevista Nemzetek Blokkjának*.⁹³

Az MSZM megpróbált részt venni a napi politikában, képviselve a menekültek ügyét. Kapcsolatban állt nemzetközi szervezetekkel és államokkal. Többek között tiltakozott a párizsi békeszerződések, Mindszenty József bíboros letartóztatása és a régi magyar címer eltörlése ellen.⁹⁴

IV. Az altöttingi országgyűlés előkészítése

A *Magyar Szabadság Mozgalom* ahhoz, hogy befolyását és elismertségét növelje, úgy döntött, hogy szükség van egy olyan országgyűlés megtartására, amely a Magyar Királyság és a Szent Korona jogfolytonosságának elvén törvényes kereteket ad a további működéshez. Az MSZM abban reménykedett, hogy nemzetközi elismertség megszerzésével hatékonyabban fel tud lépni a Magyarországot megszálló Szovjetunió ellen.

Az MSZM – és második világháború utáni években létrejövő legtöbb szervezet – alapvetése az volt, hogy saját magát az 1939-es választáshoz kötötte, amelyet a magyar nemzet utolsó szabad megnyilvánulásának ismertek el, mivel befolyásoló tényezőként még kevésbé voltak jelen idegen hatalmak – egyedül a nyilasokat támogató német propaganda volt erős –, valamint a törvényi keretek demokratikusak voltak, így sok részben megfelelték a Nyugat-Európában és Észak-Amerikában elvárt követelményeknek. Ezt nevezzük „1939-es alapnak”.

Az altöttingi országgyűlés létrejötté azonban jogi szempontból érdekes. Az országgyűlés résztvevői az 1938. évi XIX. törvénycikk alapján választott, 1939-ben megalakult országgyűlést tekintették alkotmányosnak. Véleményük szerint ez volt az utolsó szabadon választott országgyűlés. Ez az álláspont részben védhető. Ez volt az utolsó olyan választás, amely békeidőben zajlott és Magyarország nem volt közvetlenül valamelyik nagyhatalom befolyása vagy megszállása alatt. De megjegyzendő, hogy a Horthy-korszak választásai – bár az 1939-es titkos volt – nem feleltek meg a mai értelemben vett demokratikus elveknek és a *Nyilaskeresztes Párt* anyagi támogatásán keresztül Németország befolyása is érvényesült. Részben ennek köszönhető, hogy a választáson a nyilasok a második helyet szerezték meg.⁹⁵ Az 1939-ben összeült országgyűlést senki sem oszlatta fel. Az előkészítők azonban tévesen hivatkoztak az *1944. évi VIII. törvénycikkre*, amely az országgyűlés mandátumának meghosszabbításáról szól. Az altöttingi dokumentumokban az szerepel, hogy ez a törvény a békekötéstől számított fél évig tolja ki a képviselők mandátumát.⁹⁶ Egyrésztől téves a törvény idézése, mivel az az 1944. június 9-én lejáró mandátumot egy évvel hosszabbította meg.⁹⁷

⁹³ FARKAS, 1969. 20–22.; BORBÁNDI, 2006. 31–32.

⁹⁴ BORBÁNDI, 2006. 32.

⁹⁵ MACARTNEY, Carlile Aylmer: Teleki Pál miniszterelnöksége, 1939–1941. Budapest, Occidental Press, 1993. 36-37. (A továbbiakban MACARTNEY, 1993.)

⁹⁶ FARKAS, 1969. 25.

⁹⁷ A Törvény pontos szövege a következő: 1944. évi VIII. törvénycikk az 1939. évi június hó 10. napjára összehívott országgyűlés tartamának kivételes meghosszabbításáról.

Kisbarnaki Farkas tanulmányában helytelenül „VII.”-nek is nevezi a törvény-cikket. Másrészt pedig egy olyan békeszerződés megkötéséhez igazították az országgyűlés mandátumát, amelyet sem az MSZM, sem a vele kapcsolatban álló képviselők nem fogadtak el.

Az altöttingi országgyűlés létrejöttének körülményei nem tették lehetővé az elsődleges jogi források vizsgálatát, így a fentiek véletlen tévedések is lehetnek. Azonban az 1944. évi VIII. törvénycikk elfogadása már erkölcsi felelősséget is von maga után. A törvényt a képviselők 1944. június 8-án fogadták el. Németország 1944. március 19-én szállta meg Magyarországot, ezzel megszüntetve a függetlenséget. A megszállás után hozott törvényt egy megkérdőjelezhető hivatkozási alap, mivel egy olyan totális diktatúra nyomása alatt jött létre, amelyhez hasonló ellen tiltakoztak az altöttingi országgyűlés résztvevői. Amennyiben a képviselők mégis hatályosnak tartották ezt a törvényt, felelősséget kellett vállalniuk minden másért, amely a német megszállás alatt történt.

Az országgyűlés későbbi résztvevői azért nem fogadták el az 1945 utáni magyarországi rendszert, mert így elfogadták volna a megszállt országban létrejött kormányokat, a népbírói ítéleteket. Ez az álláspont érthető, de jogi szempontból nézve újabb problémák merülnek fel. A „csonka országgyűlés” nem fogadta el az 1945 novemberében Magyarországon megválasztott nemzetgyűlést, mivel az egy megszállt országban egy megszálló hatalom közreműködésével jött létre. Ugyanakkor Bajorország az amerikai megszállási zónában volt és Kisbarnaki Farkasék is egy megszálló hatalomtól kértek és kaptak engedélyt az altöttingi országgyűlés megtartására. Viszont fontos tényező, hogy az itt megjelent törvényhozókat még egy független állam képviselőinek választották meg.

A kezdeményező képviselők arra az álláspontra jutottak, hogy közösen fel kell lépniük a szovjet megszállás ellen, és hitet tenni az alkotmány és az emberi jogok mellett. Kinyilvánították, hogy Magyarország a „Nyugathoz” tartozik és továbbra is a nyugati civilizáció és kultúra őrzője kíván maradni. A cél egy olyan szervezet létrehozása volt, amely tartaná a kapcsolatot a Nyugattal és hirdetné a „magyar igazság” ügyét.⁹⁸ Erre a célra az altöttingi országgyűlés korlátozottan szolgálhatott. Ahhoz, hogy a nyugati hatalmak hivatalosan elismerjék a megalakított kormányt, el kellett volna ismerni a párizsi békeszerződést és lemondani a Horthy-korszak politikai rendszerének és eszmeiségének folytatásáról. Ennek beismerésével azonban elveszthették volna a tömegek támogatását, valamint ekkor már az Egyesült Államokban volt több, az 1945-ös nemzetgyűlés vezető személyisége, akikre az amerikai kormány támaszkodott.

A kezdeményező képviselők az előzetes tárgyalások után 1946 őszén kineveztek egy húsztagú intézőbizottságot, amely a tartandó országgyűlés előkészítésébe kezdett. A bizottság tagjai többségben az MSZM tagjai voltak, de a tár-

1. § Az 1939. évi június hó 10. napjára összehívott országgyűlésnek az 1886:I. tc. 1. §-a értelmében az 1944. évi június hó 9. napján lejárat tartama egy évvel meghosszabbíttatik. Az országgyűlés tartamának meghosszabbítása az 1848:IV. tc. 5. §-ában, az 1867:X. tc. és az 1933:XXIII. törvénycikkben megállapított szabályokat nem érinti.

2. § A jelen törvény a kihirdetésének napján lép hatályba.

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8206>, 2012. április 3.)

⁹⁸ FARKAS, 1969. 26.

gyalások hivatalosan a Mozgalom keretein kívül folytak, hogy így biztosítva legyen a menekült magyarság szervezetek feletti képviselete.⁹⁹

Az intézőbizottság tagjai – önhibájukon kívül, az adott nemzetközi viszonyok és propaganda miatt – nem megfelelően ítélték meg az aktuális politikai helyzetet vagy legalábbis túl optimistán szemlélték az Egyesült Államok külpolitikáját. Úgy vélték, hogy a Truman-kormányzat hajlandó akár agresszív lépésekre is a Szovjetunió ellen.¹⁰⁰ Azt viszont helyesen ítélték meg, hogy Magyarországnak szüksége lenne egy képviseleti szervre nyugaton. Az 1939-es képviselők úgy gondolták, hogy ennek létrehozása az ő feladatuk és kötelességük.¹⁰¹ Az MSZM tanult a korábbi mulasztásokból. Pelényi János korábbi washingtoni követ már 1938-ban súlyos hibának tekintette, hogy az első világháború alatt nem volt magyar diplomáciai képviselet az antant hatalmáknál, míg a környező nemzetek hatásosan képviseltették magukat. A második világháború alatt Pelényi és Teleki Pál terve alapján már előkészületek történtek egy washingtoni emigráns kormány létrehozására. Kállay Miklós miniszterelnöksége alatt ugyancsak próbált minél jobb kapcsolatot kiépíteni a nyugati szövetségesekkel, de összességében az ő kísérleteit sem követte siker.¹⁰² Egy olyan helyzetben, amikor külső szemlélők számára lehetségesnek tűnt egy újabb háború kirobbanása, legalábbis gondos elővigyázatosságnak volt tekinthető egy olyan szervezet kiépítése, amely egy Nyugattal szövetséges ellenkormányként is funkcionálhat, ahogy például a lengyel vagy a csehszlovák a második világháború alatt. Azonban itt is problémát okozott az MSZM helyzete. A Mozgalom nem tehetette magáévá a hivatalos amerikai külpolitikát, mert az alapelvek nem egyeztek meg és elveszíthette volna a menekült magyarság támogatását. Mindemelllett az Egyesült Államokban már működött a *Magyar Nemzeti Bizottmány*, amelynek alapelvei egyeztek Washingtonéival.

A bizottság elismerte Horthy kormányzói érdemeit, de elfogadta lemondó levelét is, amelyben kényszer hatására Szálaszi Ferencre bízta a hatalmat. Így megüresedettnek tekintették az államfői pozíciót. Bár meghagyták annak lehetőségét, hogy Horthy visszatérjen a hatalomba, ha bizonyítja, hogy lemondását kérészakolták, de ez a lépés akkor is jogi aggályokat vet fel.¹⁰³ Amennyiben a bizottság elfogadta az 1944. március 19., de még az október 15. utáni eseményeket is, Magyarországot a német megszállás ellenére egy független államként kellett elismernie. Ezt az elvet követve azonban Magyarország nem csak a törvényhozásért és a jogi folyamatokért felelős, hanem a zsidó és számtalan egyéb nemzetiségű, vallású, politikai gondolkodású állampolgárok százezreinek halálért és szenvedése miatt. A bizottság és a későbbi országgyűlés tagjainak a többsége nem eshetnek azon vádak alá, hogy részt vettek volna háborús bűnökben vagy egyáltalán elismerték volna, hogy Magyarország ezeket szuverén államként cselekedte. Valószínűsíthető, hogy ebben az esetben az önmagának minél biztosabb jogalapot kialakítani próbáló szervezet azon lépéseiről van szó, amelyek segítségé-

⁹⁹ Uo. 26.

¹⁰⁰ Uo. 26–27.

¹⁰¹ Uo. 28.

¹⁰² NYÁRI Gábor: Teleki Pál kísérlete egy emigráns kormány létrehozására. In: *Sorsfordulók és mindennapok*. Szerk.: STRAUSZ Péter – ZACHAR Péter Krisztián. Budapest, Heraldika, 2011. 192–211.

¹⁰³ FARKAS, 1969. 28-29.

vel könnyebbnek vélték megszerezni az amerikai megszálló hatóságok támogatását.

A bizottság nem fogadta el sem a debreceni ideiglenes nemzetgyűlést, sem az 1945-ös választás alapján összeült parlamentet, arra hivatkozva, hogy ezek egy idegen megszálló hatalom ellenőrzőse és irányítása alatt alakultak ki. Példaként felhozták az erre vonatkozó nemzetközi jogszabályokat is.¹⁰⁴ A bizottság érvelése helytálló, mivel megkérdőjelezhetetlen tény, hogy Magyarországot a szovjet Vörös Hadsereg megszállás alatt tartotta és minden politikai intézkedés csak a szovjet vezetésű *Szövetséges Ellenőrző Bizottság* engedélyével mehetett végbe. További jogi vizsgálatot igényel az altöttingi országgyűlés helyzete is, mert bár létrejött részben függött az amerikai megszálló erőktől, de az azon résztvevő törvényhozókat még egy független országban választották meg.

Végül az előkészítő bizottság arra a következtetésre jutott, hogy az 1939-ben összeült országgyűlés bár jogait de facto nem gyakorolhatja, de jure a magyar nemzet és állameszme egyetlen képviselője. Mindezek alapján a bizottság javasolta az országgyűlés összehívását Altöttingbe.¹⁰⁵

V. Az altöttingi országgyűlés

Az országgyűlés előkészítői felkeresték az amerikai közigazgatási szerveket és a követséget, ahol hallgatólagosan tudomásul vették a készülő eseményt. A hatóságok kérték a képviselők listáját, a tervezett programot és kilátásba helyezték a biztosítást.¹⁰⁶ Az engedélyt D. S. Root őrnagy, az amerikai katonai közigazgatás altöttingi parancsnoka adta ki.¹⁰⁷ Az amerikai hírszerzés felkészületlenségét mutatja, hogy még akkor is titkos magyar szervezkedésről számoltak be, amikor az MSZM már hivatalos tárgyalásokat folytatott az országgyűlés megrendezéséről a megszálló közigazgatási szervekkel.¹⁰⁸

1947. augusztus 19-én gyülekeztek a képviselők az altöttingi Schloss Guttenburgban. Az Egyesült Államok hadserege által megszállt bajorországi Altötting városa magyar vonatkozásokkal is rendelkezett. A nyugatra hadjáratot indító magyarok 903-ban porig égették Altöttinget, csak a Mária-szobor maradt sértetlen. A katolikus egyház ezt csodának minősítette, így a város híres búcsújáró hely lett.¹⁰⁹

Az esti vacsorán a képviselők meghallgatták az intézőbizottság beszámolóját és nagy többséggel az országgyűlés megtartása mellett döntöttek. A vacsorát megzavarta egy CIC¹¹⁰ különítmény, amely Farkas vélekedése szerint a *Müncheni Magyar Iroda* vezetője, Hennyey Gusztáv közbenjárására próbálta félbeszakítani az eseményt.¹¹¹ Természetesen nem zárható ki Hennyey szervezkedése sem, de az amerikai szervek dokumentumai alapján elsősorban a fejetlenség és

¹⁰⁴ *Uo.* 30–31.

¹⁰⁵ *Uo.* 31–32.

¹⁰⁶ *Uo.* 32.

¹⁰⁷ *Weekly Information Bulletin.* 1947. augusztus 4.

¹⁰⁸ KÁDÁR LYNN Katalin: *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972.* Budapest, L'Harmattan, 2006. 132.

¹⁰⁹ FARKAS, 1969. 24.

¹¹⁰ *Counterintelligence Corps – Az Egyesült Államok Hadseregének Kémelhárító Alakulata*

¹¹¹ FARKAS, 1969. 32–33.

az információáramlás hiánya idézhette elő a váratlan akciót.¹¹² D. S. Root órnagy simította el a helyzetet.

Az országgyűlés két házának augusztus 20-án hajnali 3 órakor kezdődő együttes ülésén báró Feilitzsch Berthold (Felsőház) és Spett Ernő (*Magyar Élet Pártja* [MÉP]) elnökölt. A jegyzőkönyvet Liptay Lajos (Felsőház) és Incze Antal (*Magyar Megújulás Pártja* [MMP]) vezette. A köszöntő után Bocsáry Kálmán (MÉP) indítványozta, hogy az országgyűlés a következő javaslatokat országos határozatként fogadja el:

1. Az országgyűlés megbízatása fennáll, egyedül jogosult az államhatalom gyakorlására.
2. A háború hatására félbehagyott munkát az országgyűlés folytatja.
3. Legfőbb cél: biztosítani a nemzet fennmaradását, szabadságát, függetlenségét, biztonságát és egységét.
4. Az országgyűlés figyelembe veszi a rendkívüli időket és a haladás eszméjét, rendeleteit ezek alapján hozza meg.
5. Az ezeréves Magyarország lakossága jogosult a döntésekre, de ezt csak akkor tudja gyakorolni, ha nincs idegen megszállás alatt.
6. Az országgyűlés elismeri minden nemzet szabadságát és az emberi szabadságjogokat;
7. Magyarország a nyugati hatalmakhoz csatlakozva kívánja elérni felszabadítását.

Az országgyűlés elfogadta az indítványt.¹¹³

Marton Béla (MÉP) indítványozta, hogy Farkas Ferencet hatalmazza fel az országgyűlés egy emigráns kormány megalakításának előkészítésével. Ezzel szemben Incze Antal azt javasolta, hogy Farkas azonnal alakítson kormányt, nevezzék ki miniszterelnökké és ideiglenes államfővé. A vitában felszólalt még Maróthy Károly (*Keresztény Nemzeti Szocialista Front* [KNSZF]), Mosonyi Kálmán (pártonkívüli) és Máté Imre (MÉP).

Érdekes, hogy az egyetlen olyan képviselő, aki indítványozta, hogy az országgyűlés csak úgy hozzon határozatot, ha az összes párt megfelelően képviselve van, a nemzetiszocialista érzelmű Maróthy Károly volt. Az ő megnyilatkozásából két következtetés vonható le: Valószínűleg szerette volna, hogy egy későbbi időpontban több szélsőjobbos képviselő jelenlétében döntsön az országgyűlés, tehát nem igazak azok a vádak, miszerint Altöttingben egy „fasiszta csoport” gyűlt volna össze. Másrészt, ha Maróthy indítványa érvényesül, be kellett volna vonni a *Szociáldemokrata Párt*, a *Kisgazdapárt*, a *Polgári Szabadságpárt* és a *Kereszténypárt* képviselőit.

Az országgyűlés öt ellenszavazattal Incze Antal indítványát fogadta el. Az újonnan megválasztott állam- és kormányfőt küldöttség hívta meg az eskütételre, amelynek Soós Károly (Felsőház), Liptay Lajos és Konkoly-Thege Kálmán (MÉP) voltak tagjai.¹¹⁴ Farkas megérkezése után letette az esküt, az ülést ezek után berekesztették. A két ház együttes ülése hajnali 4 óra 5 perckor véget ért.¹¹⁵

¹¹² Carmel Office's report to the State Department. Document n. o. 287. Top Secret. NARA/CP RG:59; File: 864.00

¹¹³ FARKAS, 1969. 34–35.

¹¹⁴ *Uo.* 36–37.

¹¹⁵ *Uo.* 38.

Az ügyek gyors lebonyolítása mutatja, hogy előre meghatározott lépésekről volt szó.

Délután 15 órakor, a zarándoklat után, Feilitzsch Berthold megnyitotta az országgyűlés következő ülését, ahol Soós Károly (Felsőház) és Vámos János (Behívott képviselő, Délvidék) töltötték be a jegyzői tisztséget. Farkas Ferenc ezen az ülésen mutatta be kormányát:

Miniszterelnök-helyettes és pénzügyminiszter: Liptay Lajos

Belügyminiszter: Esseő Sándor (MÉP)

Földművelésügyi miniszter: Máté Imre

Igazságügy miniszter: Bocsáry Kálmán

Kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter: Tömböly Dénes (MÉP)

Iparügyi miniszter: Zsilinszky Gábor (vegyésszmérnök, Bajcsy-Zsilinszky Endre öccse, nem volt képviselő)

Kisgazda miniszter: Szilvássy Pál (MÉP)

Nemzetnevelés: Nyíró József (író, pap, 1941-től behívott erdélyi képviselő)¹¹⁶

Közegészségügyi miniszter: Incze Antal

Kisbarnaki Farkas Ferenc az állam- és kormányfői, valamint a külügyi- és honvédelmi tárcát tartotta fenn magának.

Farkas későbbi tanulmányában kiemelte, hogy a kormány tisztában volt az-
zal, hogy nem működhet és nem is kívánt az emigráció vezető szerve lenni.¹¹⁷

A kormány nyilatkozatában kifejtette, hogy elfogadja az *Egyesült Nemzetek*, az *Atlanti Charta* és a Wilsoni pontok irányadó elveit, ugyanakkor elvárja, hogy a nyugati nagyhatalmak is ezek alapján segítsék Magyarország függetlenségének ügyét. A nyilatkozat tétele után az országgyűlés következő ülését elnapolták. Az altöttingiek többé nem ültek össze.¹¹⁸

Az altöttingi országgyűlés egyik legvitatottabb pontja és alkotmányosság szempontjából is fontos kérdése, hogy az 1939-es képviselők közül kik és hányan vettek részt az üléseken. A szakirodalmi munkákban és visszaemlékezésekben sem szerepelnek pontosan alátámasztható adatok. A legfontosabb ismert forrás Farkas Ferenc 20 évvel későbbi munkája nem tér ki a megjelent képviselők számára. Az országgyűlés teljes jegyzőkönyve – amelyet Farkas szerint minden nyugati szövetséges hatalomnak elküldtek – pedig a kutatás során nem került elő. Az eddigi információk alapján 40–60 közé tehető a megjelent képviselők száma. A legmagasabb szám egy 1952-es német külügyi jelentésben található, amelyben 135 képviselőről írnak.¹¹⁹ Bár pontos adat ez idáig nem került elő, vannak olyan 1939-ben megválasztott képviselők – némelyek később kerültek be a Parlamentbe –, akikről biztosan tudható, hogy részt vettek a csonka országgyűlésen: Bocsáry Kálmán (MÉP), Esseő Sándor (MÉP), Feilitzsch

¹¹⁶ Nyíró József személye mai napig viták tárgyát képezi. Nyíltan szimpatizált a nyilasokkal és elveikkel, részt vett az 1944. október 16. utáni, úgynevezett „nyilas parlament” munkájában. Hivatalosan azonban nem az NYKP színeiben került a Parlamentbe, hanem a második bécsi döntés után Magyarországhoz visszakerült Észak-Erdély behívott képviselőjeként.

¹¹⁷ FARKAS, 1969. 44–45.

¹¹⁸ *Uo.* 47–48.

¹¹⁹ Politischen Archiv B 11 Ausarbeitung des Südost-Instituts die von der damaligen Ostabteilung des Auswärtigen Amts, Die ungarische Emigration mit besonderer Berücksichtigung der Lage in Westdeutschland, neuen Aktennummer 594, der alten Akte 677–678. 23. (A továbbiakban PA B11 Die ungarische Emigration)

Berthold (Felsőház), Hinleder Fels Ákos (Behívott képviselő, Erdély), Habsburg József (Felsőház), Incze Antal (MMP), Konkoly-Thege Kálmán (MÉP), Krüger Aladár (MÉP), Lill János (*Nyilaskeresztes Párt* [NYKP]), Liptay Lajos (Felsőház), Maróthy Károly (KNSZF), Marton Béla (MÉP), Máté Imre (MÉP), Mosonyi Kálmán (NYKP), Nyíró József (Behívott képviselő, Erdély), Polonkay Tivadar (Behívott képviselő, Erdély), Rosta Lajos (MÉP), Spett Ernő (MÉP), Szilvássy Pál (MÉP), Tömböly Dénes (MÉP), Váczy György (MÉP), Vámos János (Behívott képviselő, Délvidék).¹²⁰

A 22 ismert képviselőből 3 volt felsőházi tag, 4 az országgyűlés mandátumának ideje alatt Magyarországhoz visszacsatolt területekről (Délvidék, Erdély) behívott képviselő, 11 a *Magyar Élet Pártjának* tagja, 1 a *Magyar Megújulás Pártjának* tagja és csupán 3 valamelyik szélsőjobboldali párt képviselője.

Az eddigi adatok alapján cáfolható, hogy az altöttingi országgyűlést egy „nyilas csoport” szervezte volna. Kétségtelen, hogy voltak a képviselők között szélsőjobboldali beállítottságúak, de a törvényhozók többsége a korábbi kormánypárt soraiból került ki.

Más megítélés alá eshet az, hogy az Altöttingben megjelent politikusok közül kik vettek részt az Országgyűlés munkájában 1944. március 19. után. A teljes névlista nélkül ez sem megállapítható, de az altöttingi dokumentumok és állásfoglalások alapján feltételezhető, hogy a többség részt vett a parlamenti munkában a német megszállást követően is. Ebből még nem lehet azt a következtetést levonni, hogy nyilasok lettek volna. Ez esetben egyénenként kell megvizsgálni, hogy ki miért vett részt a parlamenti üléseken. Az ok ugyanúgy lehetett az utolsó lehetőségek megragadása a függetlenség visszaszerzéséhez, mint a Harmadik Birodalom végső győzelmébe vetett hit. Azok a képviselők, akik az 1944. október 16-i nyilas puccs után is az akkor létrejövő *Törvényhozók Nemzeti Szövetségének* is tagjai maradtak, már más elbírálás alá esnek, esetükben felróható, hogy felelősek háborús bűntettekért. Az ismert „altöttingiek” közül ez három főt érint: Bocsáry Kálmánt, Marton Bélát és Nyíró Józsefet.¹²¹

VI. Az altöttingi kormány és a Magyar Szabadság Mozgalom további tevékenysége

A megválasztott kormány kijelentette, hogy nem fog aktívan politizálni, elsősorban a jogfolytonosság miatt érezte szükségesnek létrejöttét. Ennek ellenére a jelenlévő képviselők és az országgyűlés támogatói szerették volna, ha a kormányfő és kormánya a gyakorlatban is megmutatja cselekvőképességét. Erre esélyük sem volt, mivel Farkast már 1947. szeptember 3-ra berendelték a müncheni generálkonzulátusra, hogy a megszálló amerikai hatóságok képviselőinek

¹²⁰ Münchener Magyar Katolikus Misszió Irattára. Magyar Caritas Szolgálat rendezetlen iratai. (A továbbiakban MMKM Irattára. MCSZ rendezetlen iratai.); MACARTNEY, 1993.; *Országgyűlési Almanach az 1939–1944. évi országgyűlésről*. Szerk.: HAEFFLER István. Budapest, MTI, 1940.; FARKAS, 1969.; BORBÁNDI, 2006.; *Az írás megmarad. A németországi magyar gimnáziumok története*. Szerk.: KONCZ Lajos. 1945–1956. Seattle, BookSurge, 2006.; *Magyar Katolikus Lexikon* (<http://lexikon.katolikus.hu/>, 2012. november 10.); KÓTAI, 1947.; MMKM Irattára. MCSZ rendezetlen iratai. Kótai Zoltán vatikáni delegátus éves jelentése Rómába. 1947.; 1948., RADNÓCZY, 1998.; PA B11 Die ungarische Emigration 24.

¹²¹ ROZSNYÓI Ágnes: 1944. október 15. *Századok*. XCIII. (1959) 2–4. sz. 373–403. 400.

információkat szolgáltatson az altöttingi eseményekről, és jegyzőkönyvileg rögzítsék álláspontjukat. A találkozón jelen volt Delmar R. Carlson alkonzul, a katonai kormányzó képviselőjében Paul Burns alezredes, a müncheni OMGUS¹²² képviselőjében egy bizonyos Mr. Warhaftig, valamint Farkas és Esseő. A helyzet tisztázása érdekében Carlson –a korábbi amerikai ígéretekkel ellentétben – a következőket jelentette ki:

1. Semmiféle menekült kormány nem tűrhető az amerikai megszállási övezetben, legyen az nyílt vagy titkos.

2. Menekült- és DP-csoportok politikai tevékenysége a katonai kormányzó-ság rendelkezésébe ütközik.

3. Szervezett menekült- és DP-csoportok által egy másik szövetséges nemzet ellen kifejtett kritika nem tűrhető.

4. Minden menekült kormány megalakítására tett kísérlet azonnal megszüntetendő.

Farkas állítása szerint ennek ellenére a kormány még másfél évig csendes belső munkát végzett.¹²³ Valójában nincs annak nyoma, hogy a miniszterek ebben a pozícióban bármiféle tevékenységet folytattak volna, és a politikailag igen aktív Farkas Ferenc sem állam- vagy kormányfőként dolgozott, megnevezéseként a *Magyar Szabadság Mozgalom* elnöki tisztét használta.

Az „altöttingiek” kötelességüknek érezték, hogy Horthy Miklóst is tájékoztassák az eseményekről. Nyíró József és Máté Imre képviselők fel is keresték az egykori kormányzót Weilheimben, de annak távolléte miatt a memorandumot Horthy Istvánné özvegyének, Edelsheim-Gyulai Ilonának adták át 1947. december 12-én. A grófnő apósa nevében közölte, hogy az államfői jogköröket az adott helyzetben nem lehet gyakorolni.¹²⁴ Ez a figyelmeztetés elsősorban kisbarnaki Farkas Ferencnek szólt. Megjegyzendő, hogy a konfliktusok elkerülése végett valószínűleg direkt olyan időpontot választottak a képviselők a látogatásra, amikor Horthyt nem találták otthon. Farkas és az egykori kormányzó között a korábbi jó viszony a világháború utáni években megromlott. Ennek elsődleges oka az volt, hogy Horthy árulásnak tekintette Farkas részvételét az 1944. október 15. utáni eseményekben.¹²⁵ Azzal, hogy Altöttingben Farkast ideiglenes államfőnek választották, még rosszabb lett kettejük kapcsolata, aminek következtében már nem köszöntötték egymást.¹²⁶

Az altöttingi országgyűlés híre nagy port kavart a politizáló menekültek köreiben. A *Magyar Nemzeti Bizottmány* teljesen elítélte az altöttingi országgyűlést, amelyet egy „nyilas banda” politizálásának tartott. Ez az állítás ebben a

¹²² *Office of Military Government, United States – Az Egyesült Államok Katonai Kormányzó-ságának Hivatala*

¹²³ FARKAS, 1969. 51–52.

¹²⁴ FARKAS, 1969. 55–56.

¹²⁵ Horthy Miklós nagy szerepet szánt Farkasnak a kiugrási kísérletben és az utána lezajló folyamatokban. A tervek kidolgozásának folyamán Farkas neve esetleges miniszterelnökként is szóba került. Farkas azonban – sok más Horthyhoz hű tiszttel egyetemben – nem kapott kellő információt a kiugrási kísérletről, így nem is vett aktívan részt benne. A nyilasok alatt betöltött pozícióit valószínűsíthetően kényszerből vagy a magyarságot segítő szándékkal vállalta el, de ez mai napig viták tárgyát képezi, Horthy pedig érthetően érezte úgy, hogy egykori bizalmasa elárulta.

¹²⁶ EDELSHEIM-GYULAI Iлона: *Becsület és kötelesség*. II. kötet, Budapest, Európa, 2001. 134.

formában nem volt igaz, de a „45-ösök” sem voltak jobb véleménnyel a „47-es” Bizottmányról, amelyet nemzetárulónak, hazafiatlannak mondtak.¹²⁷ A még csak alakulófélben lévő *Magyar Harcosok Bajtársi Közössége* vezető katonái bár elviekben az 1939-es alapon álltak és ők maguk sem ismerték el a budapesti kormányt, az altöttingi országgyűlést egy jó szándékú, szerencsétlen eseménynek tartották, amely többet ártott a magyar menekültek ügyének, mint használt.¹²⁸ Később többen is felhívták Farkas figyelmét, hogy az országgyűlés szervezésénél és az emigránskormány alakításánál nem vette figyelembe, hogy az 1945 novemberében megválasztott magyar kormányt a nyugati szövetségesek is legitimnek ismerték el, amelyet alkalmasnak tartottak arra, hogy aláírja a békét.¹²⁹ A Henney vezette *Müncheni Magyar Iroda* hozzáállását jól mutatja, hogy az országgyűlés előestéjén történt incidens mögött a szervezet állhatott. Mivel az MMI tartotta a kapcsolatot az MNB-vel és több, a magyar menekülteket érintő akcióban az amerikai megszállók is hivatalos partnerként tekintettek rá, pozíciójából kifolyólag sem állhatott a kezdeményezés mellé. Utólag a német külügyminisztérium is úgy gondolta, hogy hiba volt az országgyűlés összehívása.¹³⁰

A hosszas tétlenség után 1949. május 29-re Farkas minisztertanácsot hívott össze Münchenbe, ahol – miután három miniszter már kilépett – kormányával együtt lemondott. Ezt a lépést a következőkkel indokolta:

1. Az amerikai elnökválasztáson nem az MSZM-et támogató republikánusok nyertek.

2. Az Egyesült Államok a *Magyar Nemzeti Bizottmányt* támogatta, amely így hathatós propagandát folytatott Farkas és az „altöttingiek” ellen.

3. Horthy Miklós – már Nürnbergben – kijelentette, hogy csak erőszak hatására mondott le a kormányzói posztról.

4. Mindszenty József letartóztatása kihatott az altöttingi kormányra.

5. Időközben több 1939-ben megválasztott képviselő is emigrált, akik újabb országgyűlést szerettek volna összehívni. Véleményük szerint az altöttingi országgyűlés szellemi vonalon teljesítette a kitűzött célokat.

6. A képviselők és a kormánytagok között viták támadtak.

7. Néhány 1939-ben választott képviselő szerepet vállalt a *Magyar Nemzeti Bizottmányban*, ezzel elfogadva a „köztársasági alapot”.

8. A nyilas képviselők támadólag léptek fel az altöttingi országgyűlés ellen és külön politikai szervezkedésbe kezdtek.¹³¹

Az altöttingben megválasztott kormány sikertelenségének egyik fő okának tekinthető – amellet, hogy az adott időszakban a nyugati szövetségesek sem hajlottak annak elfogadására –, hogy a többi menekültügyi szervezet, elsősorban a *Magyar Nemzeti Bizottmány* is az ellehetetlenítésén fáradozott. Az „1945-ösök” és „1947-esek” között a fő különbség az volt, hogy nem fogadták el egymás alapállításait.¹³² A „45-ösök” szemében a világháború után Magyarországon történt események illegitimek voltak, mivel egy megszállt állam területén, egy megszálló hatalom irányítása és ellenőrzése alatt mentek végbe, eldobva a törté-

¹²⁷ FARKAS, 1969. 54–55.

¹²⁸ RADNÓCZY, 1998. 733.

¹²⁹ *Uo.*

¹³⁰ PA B11 Die ungarische Emigration 23.

¹³¹ FARKAS, 1969. 56–58.

¹³² *Uo.* 53–54.

nelmi jogot és hagyományt. Nézeteik szerint, aki elismerte az 1945 utáni politikai rendszert, az egyben elismerte a népbíróági ítéleteket, az egyházak meghurcolását és a törvénytelenégeket. Ezzel szemben az 1947-es menekültek többsége a világháború után kialakult politikai rendszert tekintette alapnak, amelyről azt tartotta, hogy bár a Szovjetunió veszélyeztette és idővel a kommunisták kezébe játszotta át a hatalmat, de a törvényi keretek demokratikusak voltak. A Horthy-korszakot és annak szellemiségét nem fogadták el, mivel az konzervatív nemzeti, nem pedig demokratikus alapokon nyugodott és felelőssé tették olyan második világháború alatti bűnökért, amelyekért csakis a megszálló németeket és az őket kiszolgáló nyilasokat terhelte a felelősség.

A magyar menekültek két csoportjának ugyanaz volt a problémája. Nem fogadta el a másik pozitívumait, a negatívumokat pedig túlságosan kihangsúlyozták. Elsősorban azért ítélték el a másikat, amit egy megszálló hatalom kényszerítésére tettek vagy nem volt módjuk ellene fellépni. Így szinte lehetetlen volt, hogy ez a két csoport közös nevezőre jusson és közös harcot folytasson Magyarország függetlenségéért.

Az altöttingi országgyűlés fontossága nem csak az elvégzett feladatokban áll. A jogfolytonosság fenntartásának kísérlete nemes és a magyar menekültek által támogatott cél volt, de az adott körülmények között jogilag is megkérdőjelezhető volt, a gyakorlatban pedig nem volt lehetőség a megvalósítására. Az országgyűlés legnagyobb érdeme, hogy ez volt az első olyan komoly politikai rendezvény, amely kísérletet tett a menekültek összefogására. Egy ilyen eseménynek komoly lélektani hatása lehetett azokra a magyarokra, akik túléltek ugyan a világháború pusztításait, de minden vagyonukat és korábbi egzisztenciájukat elveszítve egy idegen országban kellett megküzdeniük megélhetésükért, miközben Magyarországon a szovjet hadsereg felügyelete alatt teljes társadalmi és politikai változás ment végbe.

Az Altöttingben megalakult kormány nem tudott működni, de az MSZM és elsősorban Farkas Ferenc továbbra is nagy hatással volt a menekültek életére és világszerte elismertségre tett szert. Az MSZM irányítását 1949-től az *Elnöki Tanács* végezte, amelynek vezetője továbbra is Farkas volt, viszont a régi vezetőségből csak Esseő Sándor és Bocsáry Kálmán maradtak. Új tagokként érkeztek: Bachó László, Bokor Pál, Csicséry Zsigmond, Dobák Dénes, Kolbai-Thill Sándor, Haán László, Hollós Ferenc, Horváth Béla, Kótai Zoltán, Koráni Elemér, Mátéffy István, Medgyesi-Micháng Károly, gróf Révay László, Szabó Géza, Teleki Katalin grófnő és Thorma Tibor.¹³³ A Tanácsra és a tisztújításra azért volt szükség, mert a korábbi vezetőségi tagok közül néhányan elhunytak, többen pedig kivándoroltak.

A *Magyar Szabadság Mozgalom* részben azért tudott sikeres lenni a magyar menekültek körében, mert összefogta a civileket és a katonákat. Ennek azonban hátrányai is voltak. A katonák többsége nem akart a napi politikával és az ebből adódó polgári ügyekkel foglalkozni, míg a civilek nehezen fogadták el, hogy rájuk is a katonai szolgálati szabályzat vonatkozik. Viszont ezen kívül nem voltak nagyobb viták. Farkas Ferenc rendelkezett akkora tekintéllyel, hogy vezető szerepét nem kérdőjelezték meg. 1952-től pedig a szervezet három irányvonalát, a katonait, a politikait és a kulturálist három társelnök, Justy Emil vezérezredes,

¹³³ PA B11 Die ungarische Emigration 25.

Liptay Lajos volt felsőházi tag és Nyíró József író képviselte. 1953-ban a szervezet 32 országban volt jelen 100 csoporttal és 21.000 taggal.¹³⁴ A korábbi 64.000-ról 21.000-re való csökkenés radikálisnak tűnik, de ha tekintetbe vesszük, hogy a kivándorlás vagy a hazatelepedés folyamán hányan mondtak le tagságukról, kevésre tehető azoknak a száma, akik azért léptek ki, mert nem értettek egyet az MSZM tevékenységével.

Mindeközben Farkast meghívták Rómába, az *Actio Catholica* 1948-as ifjúsági nagygyűlésére. 1950. június 9–25. között előadóként részt vett Edinburghban a *Scottish League for European Freedom* szervezet konferenciáján. Ezután Londonban vett részt a *Central European Federal Movement* fogadóestjén, ahol jó kapcsolatokat alakított ki a lengyel, cseh és szlovák emigráció egyes vezetőivel és tárgyalt C. A. Macartney professzorral az akkor készülő *Október Tizenötödike* című monográfiáról, amely a mai napig az egyetlen. Az edinburghi és londoni szervezetek rendezvényein ezután is gyakran megjelent. Szeptember 6-án római zarándoklaton volt, amelynek keretében részt vett XII. Piusz általános kihallgatásán és a pápától megkapta a *Szentév Ezüst Ermét*. 1951 augusztusában, főcserkészi minőségben részt vett a Bad Ischl-ben megtartott világjamboreen. 1952 májusában díszelnök volt az *American Friends of Antiholocaust Block of Nations* kongresszusán, ahol 4.500 vendég – köztük jelentős amerikai politikusok – előtt tartott előadást. Az MSZM és Farkas amerikai támogatottságát mutatja, hogy a kongresszus után Washington, Richmond, Pittsburgh, Cleveland, Buffalo, New Brunswick, Garfield, és Passaic magyar csoportjai hívták meg előadások tartására – mindezt az Egyesült Államokban működő és jelentős anyagi támogatásokkal rendelkező *Magyar Nemzeti Bizottmány* támogatását mellőzve. 1953-ban belgiumi és franciaországi magyar szervezetek kérésére több előadást is tartott és meglátogatta az ottani magyarokat.¹³⁵ Az egykori tábornokot 1953 után is számos különböző magyar és nemzetközi szervezet kérte fel előadások tartására és látogatókörutakra. Az MSZM, mint a legnagyobb „nyugati” magyar szervezet, aktívan működött. Sikerességét jelzi, hogy a legtöbb szervezettel ellentétben nem esett szét kisebb csoportokra. Mindvégig szolgálta a magyar menekültek ügyét és nem vesztette szem elől azokat az elveket és célokat, amelyeket Altöttingben is megfogalmaztak.

VII. Az altöttingi zarándoklat

A csonka országgyűlésnek az altöttingi zarándoklat adott keretet, amely az első nagy emigráns rendezvény volt. 1947. augusztus 20-án 10.000–12.000¹³⁶ magyar menekült érkezett – többségük táborokból –, akik az *Altöttingi Madonnához* imádkoztak a szenvedő magyar népért. A menekültek első nagy megmozdulását Kótai Zoltán¹³⁷ vatikáni delegátus szervezte és vezette le,¹³⁸ a német

¹³⁴ BORBÁNDI, 2006. 32.

¹³⁵ FARKAS, 1969. 63–64.

¹³⁶ MMKM Irattára. MCSZ rendezetlen iratai. Kótai Zoltán vatikáni delegátus éves jelentése Rómába. 1947. 5.; FARKAS, 1969. 24.; RADNÓCZY, 1998. 6.

¹³⁷ Kótai Zoltán (1914–1980) katolikus pap az emigráció egyik legismertebb egyházi vezetője volt. 1938-ban szentelték pappá. Bizonyos források szerint tábori lelkeszként szolgált, de egyes állítások szerint azért nevezték őt ki vatikáni delegátussá, mert nem szolgált a katonaságnál, és fiatal kora miatt egyik politikai irányzathoz sem volt köthető. Kinevezésében szere-

egyház részéről Ludwig Eisenreich atya közreműködött.¹³⁹ Kótai a bazilikában tartott szentbeszédében kifejtette, mennyire fáj a szíve, hogy ezt a magyar tömeget „koldussorson, rongyos ruhákban és tépett zászlókkal” kell látnia, ugyanakkor becsülte a menekültek kitartását és hitét, ami nehéz körülmények között is elvezette őket az ünnepre.¹⁴⁰ A felvonulás élén Habsburg József főherceg (az MSZM tiszteletbeli elnöke) haladt. A zarándokok a kápolna egyik oszlopán elhelyezték márványtáblájukat, amely Szent Istvánt ábrázolta, amint a Szent Koronát a Szűzanyának ajánlja fel, és a következő szöveget tartalmazta:

„Koronádnak legszebb éke,
Hozzád sír fel Hunnia,
Nem felejt el Árpád népe,
Amíg lesz egy hű fia.”¹⁴¹

Az emléktábla elhelyezése után 200 cserkész újíttotta meg hűségfogadalmát és vonta fel a magyar zászlót.¹⁴² A délután folyamán újra a bazilikában gyűltek össze a zarándokok litániára és hangversenyre. Megható szónoklatot tartott Fazekas László, a vilshofeni körzet magyar lelkésze.¹⁴³

Az altöttingi események közül a zarándoklat az, amely a legfontosabb lélektani hatással bírhatott. Németország amerikai övezetében ekkor 180.000–200.000 magyar menekült élt, közülük 10.000–12.000-en jelentek meg a zarándoklaton. Ennek a magas számnak az értékét tovább emeli, hogy az adott viszonyok között gyakorlatilag csak gyalogosan lehetett közlekedni és az emigráns magyarok többsége ekkor még az életben maradáshoz szükséges betevőkért küzdött. A zarándokok bizonyították, hogy nem felejtették el magyarságukat, hitüket, hagyományaikat, értékeiket, összetartozásukat. Mindezt politikai felhang nélkül, hiszen az ide vándorlók túlnyomó többsége nem az országgyűlés miatt érkezett. Az altöttingi zarándoklat a legjobb példa arra, hogy míg a politikai szintéren folyamatosak voltak a csatározások és a viták kibékíthetetlen ellentéteké fokozódtak, addig a menekültek nagy része összetartott a legnehezebb időkben.

pet játszott, hogy többedmagával más 1945 tavaszán létrehozta Landshut székhellyel a *Vatikáni Tudakozó Irodát*, amely a szétszakadt családokat egyesítette újra és számba vette az idegen országba került magyarokat. A menekültek vatikáni delegátusaként kiemelkedő szerepe volt a segélyezés és a lelkigondozás megszervezésében. A Münchener Magyar Katolikus Misszió Irattárában fennmaradt éves jelentései nélkülözhetetlen források az 1945-ös emigráció történetének vizsgálatához. 1949-től a *Magyar Szabadság Mozgalom Elnöki Tanácsának* tagja. 1950-ben Argentínába települt ki, majd 1959-ben az Egyesült Államokba költözött. Mindkét helyen lelkipásztori teendői mellett bekapcsolódott a szellemi életbe, lapokat szerkesztett, könyvkiadókat vezetett.

¹³⁸ KÓTAI, 1947. 11.

¹³⁹ MMKM Irattára. MCSZ rendezetlen iratai. Kótai Zoltán vatikáni delegátus éves jelentése Rómába. 1947 5.

¹⁴⁰ KÓTAI, 1947. 12–15.

¹⁴¹ *Uo.* 23.

¹⁴² KÓTAI, 1947. 24–25.; FARKAS, 1969. 24.

¹⁴³ KÓTAI, 1947. 27–31.

VIII. Összegzés

1947. augusztus 20-án Altöttingben a menekült magyarság egyik legnagyobb eseménysorozatára került sor, amelyhez hasonló méretű megmozdulás csak Mindszenty József hercegprímás 1975. május 15-i mariazelli temetése volt. Míg az előbbieket meghatározó értékét az adja, hogy közvetlenül a második világháború pusztításai után, a szinte elviselhetetlen nyomorban is összegyűltek a magyarok, hogy hitet tegyenek hazájuk és hitük mellett, addig az utóbbi bizonyítja, hogy 30 évvel a száműzetés megkezdése után sem veszítették el ezt a nemzetbe és Istenbe vetett hitet. Hogy ez így alakult, abban meghatározó szerepe volt az altöttingi országgyűlésnek és zárandoklatnak.

Igaz, hogy az országgyűlés vetett fel jogi problémákat és a megválasztott kormány nem tudott a gyakorlatban működni – bár ez nem is volt célja, az adott világpolitikai helyzet ezt nem tette lehetővé. De ismét bebizonyosodott, hogy Európa közepén van egy nemzet, amelynek tagjai, ha kénytelenek is elhagyni hazájukat, magyarságukat és hitüket nem veszítik el.

A magyar nemzet tagjai még a száműzetésben sem adták fel nemzeti érzelmeiket, hagyományaikat, keresztény hitüket. Az altöttingi országgyűlés és zárandoklat ennek a „Magyar Szellemnek” a kiváló példája. Márai Sándor találóan fogalmazta meg: „*A száműzetés egyik titka: lemondani, sértődés nélkül, minden külső igényről. A másik titok: nem mondani le – semmilyen körülmények között, – semmiféle belső igényről.*”¹⁴⁴

¹⁴⁴ MÁRAI Sándor: *Ami a naplóból kimaradt – 1949*. Torontó, Vörösváry, 1999. 59.